

วัดโสมนัสฯ “ทัชมาฮาล” เมืองไทย ที่รัชกาลที่ 4 ทรงสร้าง

คนไกล วงนอก

"ภาพแผนผังวัดโสมนัสราชวรวิหาร" ที่จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถของวัดโสมนัสฯ ซึ่งรัชกาลที่ 4 ทรงออกแบบไว้ (ภาพจาก "โสมนัสสาร ฉบับพิเศษ ครอบรอบ 25 ปี ฯ")

วัดโสมนัสราชวรวิหาร เป็นวัดหลวงและวัดธรรมยุติกนิกายแห่งแรกที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นหลังจากเสด็จขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ. 2394 และพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2396 นอกเหนือจากการสร้างวัดโสมนัสราชวรวิหารยังมีพระราชประสงค์สำคัญคือ เพื่อเฉลิมพระเกียรติและอุทิศถวายเป็นพระราชกุศลให้แก่สมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดี พระอัครมเหสีพระองค์แรกที่สิ้นพระชนม์ ตั้งแต่ต้นรัชกาล (ในวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2395)

นับเป็น “วัดประจำพระองค์” แห่งที่ 2 ของสมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดี

ส่วนวัดประจำพระองค์แห่งแรกคือ “**วัดราชนันทารามวรวิหาร**” ที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2389 และพระราชทานเป็นเกียรติแก่ “พระราชชนัดดา-พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าหญิงโสมนัสวัฒนาวดี”

นั่นแสดงว่าพระองค์ทรงที่เป็นรักยิ่งของพระเจ้าอยู่หัวทั้ง 2 พระองค์

จิตรกรรมฝาผนังเรื่องอิเหนาในพระ
วิหารหลวงวัดโสมนัสฯ (ภาพจาก
<http://www.watsomanas.com>)

ผู้เขียนเห็นว่าวัดโสมนัสราชวรวิหารนั้นน่าจะเทียบได้อุสรณ์
รักอย่าง “ทัชมาฮาล” โดยขอใช้ข้อมูลอ้างอิง จากบทความชื่อ
“วิเคราะห์แนวคิดรัชกาลที่ 4 ที่สะท้อนผ่านจิตรกรรมเรื่อง
‘อิเหนา’ ในพระวิหารหลวง วัดโสมนัสวิหาร” ของจุฑารัตน์
จิตโสภา ที่ตีพิมพ์ในวารสารดำรงวิชาการ ปีที่ 11 ฉบับที่ 2
(กรกฎาคม-ธันวาคม 2555)

บทความของจุฑารัตน์ จิตโสภา ตั้งใจวิเคราะห์ว่าเหตุใดรัชกาล
ที่ 4 โปรดเกล้าฯ ให้นำวรรณคดีที่มีเนื้อหาประโลมโลกมา
เขียนไว้ภายในพระอาราม และประเด็นอื่นๆ หากในที่นี้ขอก
กล่าวเฉพาะการเลือกวรรณคดีเรื่อง “อิเหนา” มาเขียนเป็นภาพ
จิตรกรรมฝาผนัง

ซึ่งอาจมีเหตุผลดังนี้ เพราะสมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดี
ทรงฝึกหัดคณะละครส่วนพระองค์ และคณะละครของ
พระนางได้มีโอกาสเล่นถวายในพระราชพิธีสมโภชพระวิสุทธิ
รัตนกิริณี-ช้างเผือกช้างที่ 2 ในปี 2397 นอกจากนี้บทละครที่
ใช้แสดงกันในขณะนั้นก็มีเพียง 3 เรื่อง คือ รามเกียรติ์, อุณรุท
และอิเหนา นอกจากนี้ “อิเหนา” ยังเป็นบทพระราชนิพนธ์ใน
รัชกาลที่ 2 ที่ได้รับนิยมในหมู่พระบรมวงศานุวงศ์ตลอดไป
จนถึงเหล่าเจ้านาย ขุนนาง ข้าราชการบริพาร ตั้งแต่ในสมัยของ
พระบรมชนกนาถ และอาจเป็นไปได้ว่านี่คือบทละครที่
พระนางโปรดด้วยก็เป็นได้

ซึ่งอาจมีเหตุผลดังนี้ เพราะสมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดีทรงฝึกหัดคณะละครส่วนพระองค์
และคณะละครของพระนางได้มีโอกาสเล่นถวายในพระราชพิธีสมโภชพระวิสุทธิรัตนกิริณี-ช้างเผือกช้างที่ 2 ใน
ปี 2397 นอกจากนี้บทละครที่ใช้แสดงกันในขณะนั้นก็มีเพียง 3 เรื่อง คือ รามเกียรติ์, อุณรุท และอิเหนา
นอกจากนี้ “อิเหนา” ยังเป็นบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ที่ได้รับนิยมในหมู่พระบรมวงศานุวงศ์ตลอดไป

จนถึงเหล่าเจ้านาย ขุนนาง ข้าราชการ ตั้งแต่ในสมัยของพระบรมชนกนารถ และอาจเป็นไปได้ว่านี่คือบทละครที่พระนางโปรดด้วยก็เป็นได้

วรรณคดีเรื่อง “อิเหนา” อาจจะมีหลายตอนที่แพร่หลายและเป็นที่ยอมรับในมหากวีชาลที่ 4 ทรงเลือกเอาตอน “อุณากรรณ” มาแปลงนั้นสันนิษฐานว่าเป็นเพราะ “ชะตาชีวิต” ของสมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดี กับอุณากรรณคล้ายคลึงกัน คือ “กำพร้า”

สมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดี เป็นพระธิดาในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าลักขณานุคุณ กับหม่อมจิว พระบิดาของพระองค์เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวกับเจ้าจอมมารดาบาง พระนางทรงกำพร้าพระบิดาตั้งแต่มีพระชนมายุเพียง 6 เดือน พระอัยกาจึงโปรดเกล้าฯ ให้เชิญเสด็จจากวังพระบิดามาอุปถัมภ์เลี้ยงดูในพระบรมมหาราชวังอย่างพระราชธิดาของพระองค์ และทรงเป็นพระราชชนัดดาเพียงพระองค์เดียวในรัชกาลที่ 3 ที่ดำรงพระอิสริยยศเป็น “พระเจ้าหลานเธอ” ส่วนอุณากรรณก็ได้รับการอุปถัมภ์จากท้าวประมอดัน กับท้าวกาหลังเสมือนพระราชบุตรแท้ๆ

บทละครเรื่องอินเหนาตอนอุณากรรณ รัชกาลที่ 4 ทรงนำมาเขียนเป็นจิตรกรรมฝาผนังในพระวิหารหลวง วัดโสมนัสราชวรวิหาร ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงพระนางด้วยสาเหตุเช่นนี้

หากพิจารณาในพระราชดำริที่เคร่งครัดต่อเรื่องข้อกำหนดการเขียนภาพจิตรกรรมที่ระบุไว้ในพระวินัย เช่นครั้งหนึ่งพระองค์ทรงเสด็จพระราชดำเนินไปทอดผ้าพระกฐินที่วัดทองนพคุณ ได้ทอดพระเนตรเห็นภาพจิตรกรรมฝาผนังมหาเวสสันดรชาดก ภัณฑทศพร ภายใน

พระอุโบสถ ที่ช่างวาดเป็นภาพเหล่านางอัปสรที่กำลังเล่นน้ำ บ้างนั่งถ้ำปัสสาวะ บ้างไปเปลือย ก็ทรงรับสั่งให้ลบและวาดใหม่ทันที

จิตรกรรมฝาผนังเรื่องอิเหนาในพระ
วิหารหลวงวัดโสมนัสฯ (ภาพจาก
<http://www.watsomanas.com>)

หลักฐานอีกหนึ่งอย่างที่ยืนยันถึง “ความอาลัยรัก” ของรัชกาลที่ 4 คือ หนังสือเกี่ยวประวัติและอาการป่วยของพระนางเป็นภาษาอังกฤษ ชื่อ “An Account of the Most Lamentable Illness and Death of Her Young and Amiable Majesty, the Queen Somanass Waddhanawatty” ตีพิมพ์ครั้งแรกวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2395 เป็นฉบับพิมพ์หิน ที่พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เอง เพื่อพระราชทานไปยังราชสำนัก เหล่าพสกนิกร

ตลอดไปจนถึงพระราชหัตถเลขาเป็นภาษาอังกฤษที่มีไปยังชาวต่างชาติ เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2395 ว่าพระองค์ทรงกระทำทุกวิถีทางเพื่อยื้อชีวิตของพระนางเอาไว้ ไม่ว่าจะเป็นการที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมหลวงวงษาธิราชสนิท หมอบรัดเลย์ และหมอเฝ้าฯ เข้ามาถวายการรักษาตามแบบ แพทย์แผนใหม่ ควบคู่ไปกับการรักษาแบบโบราณ หรือการที่ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ป่าวประกาศพระราชทานบำเหน็จเงินตรา 2 หาบ ให้แก่ผู้ที่สามารถรักษาพระนางให้กลับมาเป็นปกติได้

สุดท้ายหลังจากชุดคลองผดุงกรุงเกษมเป็นคูพระนครชั้นนอกแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีวัดเรียงรายอยู่ตามชายคลองเหมือนที่กรุงศรีอยุธยา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริ ให้สร้าง “วัดมกุฏกษัตริยารามราชวรวิหาร” ขึ้นเคียงคู่กับวัดโสมนัสราชวรวิหาร

คนไกล วงนอก “วัดโสมนัสฯ “ทัชมาฮาล” เมืองไทย ที่รัชกาลที่ 4 ทรงสร้าง” [ออนไลน์] เผยแพร่

วันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ.2563 เข้าถึงข้อมูลวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2564 จาก <https://www.silpa->

[mag.com/history/article_33002](https://www.silpa-mag.com/history/article_33002)